

POLICY BRIEF: UHRI VAI TEKIJÄ?

POHJOISMAINEN KATSAUS LASTEN JA NUORTEN RIKOLLISESSA TOIMINNASSA HYVÄKSİKÄYTÖSTÄ JA SEN KYTKÖKSISTÄ IHMISKAUPPAAN

Anniina Jokinen (HEUNI)

Scoping emerging forms of trafficking in
human beings in the Nordic countries

Katsaus nostaa esiin kasvavan huolen lasten ja nuorten osallisuudesta jengeihin liittyvään rikollisuuteen. Analyysin taustoitukseen on käytetty akateemisia julkaisuja, viranomaisraportteja ja medialähteitä, ja se perustuu keskusteluihin pohjoismaisten rikosoikeustoimijoiden kanssa. Katsauksessa kiinnitetään huomiota etenkin Ruotsiin, joka toimii tärkeänä viitekehysnä pohjoismaisessa keskustelussa. Tarkastelu tuo ilmi sen, kuinka haastavaa on tunnistaa tilanteita, joissa rikoksissa osallisina olevat lapset ja nuoret voivat tosiasiaissa olla hyväksikäytön ja/tai ihmiskaupan uhreja. Tilanteiden ymmärtäminen vaatii syvällistä tietoa haavoittuvuudesta, hyväksikäytön mekanismeista ja psykologisesta kontrollista.

KESKEISET HAVAINNOT

- Lapsia ja nuoria voidaan rekrytoida ja hyväksikäyttää rikollisessa toiminnassa hyödyntämällä heidän haavoittuvuuksiaan, kuten nuorta ikää, traumaattisia kokemuksia, neuropsykiatrisia häiriöitä ja taloudellista riippuvuutta. Hyväksikäyttö tapahtuu usein ilman näkyvää väkivaltaa.
- Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen lasten tunnistaminen ihmiskaupan ja/tai hyväksikäytön uhreiksi on ratkaisevan tärkeää, jotta heitä voidaan suojella ja kansainvälisiin sopimuksiin perustuvaa rankaisemattomuusperiaatetta¹ voidaan soveltaa. Pelkkä lapsen rekrytointi rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä varten voi täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Lapsiin kohdistuvassa ihmiskaupassa keinoja, kuten erehdyttämistä tai turvattoman tilan ja riippuvaisen aseman hyväksikäyttöä, ei tarvitse näyttää toteen.
- Harvalla maalla on selkeää sääntelyä rankaisemattomuusperiaatteesta, kun kyse on rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyistä ja/tai ihmiskaupan uhreiksi joutuneista lapsista ja nuorista. Lapsen tunnistaminen uhrin sijasta rikoksentekijäksi voi johtaa rikosrekisteriin, katkenneisiin opintopolkuihin tai lapsen sijoittamiseen sijaishuoltoyksikköön. Tämä voi lisätä lapsen riskiä uusia rikos tai joutua uudelleen ihmiskaupan ja/tai hyväksikäytön uhriksi.
- Lasten hyväksikäytön ja ihmiskaupan tehokas ehkäisy edellyttää puuttumista lapsuuden haitallisiin kokemuksiin, suojaavien tekijöiden vahvistamista, lasten kokemien väkivallan muotojen parempaa tunnistamista sekä perheiden oikea aikaista tukemista. Nämä toimenpiteet vähentävät haavoittuvuutta ja ehkäisevät sekä hyväksikäyttöä että nuorisorikollisuutta.

¹ Rankaisemattomuusperiaatteella tarkoitetaan, ettei uhria tule rangaista rikoksista tai lainvastaisista teoista, joihin hän on syyllistynyt ihmiskaupan seurauksena tai siihen pakotettuna.

Katsauksen mukaan ihmiskaupanäkökulman soveltaminen lasten rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön voi parantaa uhrien suojelua ja siirtää painopistettä rangaistuksista lapsen tukemiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että viranomaisten tulee arvioida, onko rikokseen osallistuneita lapsia manipuloitu tai kontrolloitu tekijöiden toimesta.

Tämä vaatii rikosoikeudellisten toimijoiden ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamisen vahvistamista, jotta hyväksikäytön dynamiikka rikosten taustalla voidaan tunnistaa.

TARKISTUSLISTA PAREMPAAN TUNNISTAMISEEN

Kun arvioidaan, täyttyvätkö ihmiskaupan tunnusmerkit yksittäisen lapsen kohdalla, viranomaisten tulisi tarkastella lapsen tilannetta laajasti ja arvioida seuraavia seikkoja:

✓ Risteävät haavoittuvuudet, kuten päihteiden käyttö, neuropsykiatriset tai kehitykselliset häiriöt, mielenterveyden ongelmat ja sukupuoli tai vähemmistötaustaan liittyvät riskitekijät. ✓ Lapsen riippuvaisuus tekijästä/aikuisesta perusasioissa, kuten ruoan, majoituksen tai turvallisuuden osalta.	✓ Pelko seuraamuksista, kuten kostosta, pidätyksestä tai karkotuksesta, jos lapsi ei tottele. ✓ Kontrollointi väkivallalla, uhkailulla, manipuloinnilla, velalla, pelottelulla tai häpeällä. ✓ Liikkumisvapauden rajoittaminen tai muu kontrollointi.

Jos yksi tai useampi näistä tekijöistä täyttyy, se voi viitata siihen, että lapsen toiminta ei ole ollut vapaaehtoista. Tällöin tarvitaan välitöntä ja tehokasta puuttumista.

KESKEISET SUOSITUKSET

- Päätöksentekijöiden tulee varmistaa, että lainsäädäntö ja virallinen ohjeistus tunnistavat rikollisessa toiminnassa tapahtuvan hyväksikäytön ihmiskaupan muodoksi, ja että poliisi, syyttäjät ja tuomarit soveltavat rankaisemattomuusperiaatetta käytännössä.
- Poliisin ja syyttäjien tulee kehittää konkreettisia välineitä ja menettelyjä rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön, psykologisen kontrollin ja haavoittuvuuksien tunnistamiseen ja dokumentointiin, sekä varmistaa, että hyväksikäytöstä kertovat lapset ja nuoret saavat suojaa ja tukea koko tutkinnan ajan.
- Päättäjien tulee investoida koulutukseen, ennaltaehkäisyyn ja uhrien tukipalveluihin. Tällä varmistetaan, että ammattilaisilla on valmiudet tunnistaa lasten ja nuorten rikollisessa toiminnassa tapahtuvaa hyväksikäyttöä. Lisäksi tulee varmistaa pääsy matalan kynnyksen palveluihin myös järjestösektorilla. Näin lapset voivat kertoa hyväksikäytöstä turvallisesti ilman pelkoa kostosta tai muista seurauksista.
- Viime kädessä lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan ehkäisy edellyttää, että ihmiskaupan vastainen työ kytetään laajemmin lastensuojelullisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun vastaisiin toimiin ja varhaisen tuen toimenpiteisiin. Tämä vähentää haitallisia kokemuksia, vahvistaa suojaavia tekijöitä ja vähentää lasten alttiutta rikollisessa toiminnassa hyväksikäytölle ja ihmiskaupalle.

*Tämä policy brief perustuu HEUNIn raporttisarjan julkaisuun nro 112 *Between Victimhood and Offending: A Nordic Scoping Study on the Links Between Youth Criminal Exploitation and Trafficking* (Anniina Jokinen, Annette Bäckström, Sofie Relander, Natalia Ollus, Jenna Kenttälä ja Carolina Bäckström) https://bit.ly/scope_crim*

Julkaistu Helsingissä vuonna 2026 Euroopan kriminaalipolitiikan instituutissa (HEUNI), joka toimii Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä. Tutkimus on laadittu Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoituksella HEUNIn asiantuntijoiden toimesta.